

Галзу гемин туснар

Галзу гем—ик аамшгтā хальдврта гем болдг. Эн гемин ик гндг аамшгнь—хальдад, кун, мал-адусн гемтчк-сн цагт, энунд туслдг эм ода куртл олдад уга.

Галзу гемин хальдврн эклц—йирин нуднд үзгдлг уга бичкн уурмг, вирус гидж нерәддг амтā юмс.

Эн гемин хальдвр, гемтā малас, адуснас зерлг, мах-цусар бийсән телжәдг, аньгас (чон, арат, шагъл-чон) куунд ирдмн. Галзу гемин хальдврн вирус маш ик шулуугъар хальдмн. Улгурнь: гемтā малин арвдж уга шүлснә негхн дусал, куунā эс үзгдлж бāйсн, арснь холтрсн ормд тусв чигн — кун гем авчкдг мөн, юнъгад гихлā эн гемин хальдврн вирус гемтā малин, адусна шүлснд бāйдмн: дакад цааранднь, гемин бāйдл гарад үзгддг уга бāйтл, гем хальдсн бдрас авн 12—15 хонг бмн гемтсн малин, адусна шүлсн хальдвр тархагъад, ббрән бāйтсн малд, адуснд болн амтнд гем хальдадмн.

Галзу гемин хальдвр—вирус, цогцд орсн хбнн ирн сутцар дамжәд джисәд нургъна экнд болн толгъан экнд орад, бсәд бргдждмн.

Мал, адусн,—әднәс ик онч-тагъар галзу гем нохад ирснь медгддг үзгднә, гемин бāйдл хальдсн бдрас эклād куунд үзгдтлән 3—4 долан хонг болна. Нохад ирсн галзу гем догшар эс гидж такрсн (суудрлсн) бāйдлтā ирнә. Догшар ирсн гем 3 девснъгтā: турр-лād гемтā ноха гуньрсн бāйдлтā болад, номгърад одна—эзн дуудхла зармдән ирхш, ирхлārн мблкәд ирнә, эзән келārн долагъад юмс иднә—модн, чолун, нань чигн, зармдән гульгъад бāйнә. Дакад,

ухагъан алдад—амарн агъар хавлад, учр угагъар хуцад, уралан гарад гуугъад бāйнә.

Энунәс иигәд хойр хонгин чилгчәр 2-ч девснъгн эклнә, ноха догшрад, йоста кевәр галзурад юн мал адусн, агъ-русн гил уга әдн тал дāvрәд, зуугъад, нохасла умгддәд—нигәд эн гем тархагъад, амтнд болн әдл-ахун малд, алу-снд аамшгтā аюл болна. Гемин эн хойрдгч девснъгд но-хан бргн доргшан унджал, кблмудиннь шүрүснь татгдад, хоолнь такрад, хот болн ус-нас зальгдж чадхш, дунь сбблнъктрәд, амнаснь шүлсн гооджад, нуднәннь цецкән уутърад (эс гидж уудад ик-дәд), нуднь солигәд бāйнә. Минь эн гемин 2-ч давшгтан галзурсн ноха йир кучр аам-шгтā болна, амт эн гемтā но-ха а угагъар зууна, дакад бийиннь ормас зулхар седәд бāйнә. Иигәд эн 2-ч девснъ 3—4 хончкад 3-ч девснъгн эклнә: ноха такрад йовдлнь хуврәд, бахлурнь таг болад, ууцнь, сүульн чиргдәд, гес-нәннь голгъань, давснъ бас тингәд, бргн-келнь унджал, шүлснь утцн кевтā тасрл уга гооджад—ним бāйдлтā-гъәр галзурсн ноха 6—8 хо-над укнә.

Эн гемин хальдвр, гемтā малин, адусна шүлснд бāйдг учрар, тбруц гемтā малин амнд гаран күргхмн биш (га-ран арснд зуг арвдж уга холтрсн орм бāїв чигн ге-мин хальдвр цогцд ордмн).

Галзу гемәр гемсн мал, адусн, зерлг анъ эрк биш әдгл уга укдг мөн. Йиртм-джд ноха, чон, арат шагъл-чон цагин заянд эн гемин хальдвр вирус цогцдан хад-гълдж цааранднь тархадг

мөн. Галзу гем куунд халь-ддг хаалгънь: нохан болн чо-нин нань чигн эн гемтā ма-лин, адусна зуулгън, шавтул-лгън, шүлсәрн бузрдуллгън. Эн тоотиг мартл уга медх кергтā.

Эн уга ноха, балгъсн, се-ләнд хашагъас хашад орад, гемтā нохала харгъад, зуул-дад йовдж эн гемин хальдвр цааранднь мал, адусн дунд тархагъад малд, амтнд аюлта болдг мөн. Тним хаалгъар чон, арат, шагъл чигн бас эн гем авцхагъад, энүг тархад-мн.

Эн деер келсн селвгәс ним куцәнә уулин зокалс гарч бāйнә:

1. Балгъсн, селән бāйрнд эзн уга, хәләц уга нохас, мисмүд уга кегдх йоста. Эзтā нохас цевәр хаша дотр кезә чигн уята бāйх йоста.

2. Лавта галзурсн нохас, мал, мис, нань чигн удал уга берк шулуугъар уга кегдх, әднә цогцинь гун нүкнд, ге-мин хальдвр буйсадг хорта эмтā уснд булхулад, булгдх йоста. Галзурсн ноха, мал бāйсн ормд эмәр цевртлнь әрүл мал күргхмн биш.

3. Галзу гемд кирцдждәх гемтā нохаг, малиг, малин эмч иртл, таг кедж, наадк әрүл малас салгъад, тбмр це-вәр уяд, сәәнәр хәләдж бāйх мөн. Эс гидж гемтā нохаг, үкриг алад цогцинь малин эмч иртл (2 хонгас давулл уга) мал, адусн ордж чадш уга амбарт хадгълх; малин эмчин зааврәр энүг далдлх мөн.

4. Галзу гем гарч медгдсн се-лән, балгъснд нохас, мисмүд цугтан уга кегдх йоста.

5. Галзу гемд кирцдждәх малин мах болн усннь амтн әдлх керг уга. Галзурсн болн эн гемд кирцгдсн нохад, малд зуугдсн малиг, махна тблā, зуулгъсн бдрин хбнн 8 хонгт алл уга эмчд үзүлгдх учрта.

6. Галзу гем гарч ирсн газрт района куцәгч комите-тин шиндврәр чон, арат, шагъл зер-зевәр әдниг алад уга кедг аньгъуч амтнә от-ряд бүрдәх йоста.

7. Эврәннь мал, ноха, мис галзурсн цагт эс гидж кууг болн малиг, нохаг, мисиг ге-мтā болн гемд кирсн ноха, мал зуухла тбруц нуухм биш; ним йовдл-уулиг зогсл уга малин эмчд медүлх збвтā.

8. Галзурсн болн гемд кир-цгдсн нохаг, малиг эврәннь болн хаджудк куунә „мед-ләр“ тбруц эмнх юмн биш, энүг зуг малин эмч меддмн.

9. Кемрджән зерлг агърусн (анъ) мал болн кууг зуухла тним анъ (чон, арат, нань чигн) галзута гидж тоолгдх мөн.

10. Ямаран чигн мал, адусн кууг зуухла, мааджхла, шүл-сәрн бузрдахла, нам тер цагт галзу гем уга болв чигн ге-мин аюл—аамшг гидж тоол-гдх збвтā.